

Unios notatserie 9/2025:

Unios krav til statsbudsjettet for 2027

Om Unios notatserie

Unios notatserie gir bakgrunn og kommentarer til aktuelle faglige og politiske spørsmål. Her trykker vi også Unios syn i viktige høringssaker og våre innspill i forbindelse med statsbudsjett mv.

Tidligere utgaver finnes her:

<https://www.unio.no/publikasjoner/unios-notatserie/>

Dette nummeret er utarbeidet av sjeføkonom Fredrik Haugen.

Foto: Unio / Helene Moe Slinning

Innhold

Den økonomiske politikken	2
Grunnrenteskatt	2
Økte ambisjoner nødvendig i kampen mot klimakrisen	3
Fagforeningsfradraget må økes og knyttes opp mot G-veksten	4
Økt innsats mot den svarte økonomien	4
Kommuneøkonomien	4
Helse og omsorg.....	5
Et varig løft for helsevesenet – en nasjonal nødvendighet.....	5
Offensive grep for folkehelse og forebygging – investering for fremtiden.....	6
Styrket kommuneøkonomi og forutsigbarhet.....	6
Bedre tilgang til rehabilitering i kommunene.....	7
Fullfinansiering av tjenester til ressurskrevende brukere.....	7
Økt finansiering for omstilling og bærekraft i sykehusene.....	7
Tiltak inn mot helsepersonellplan 2040.....	7
Forutsigbar og øremerket finansiering av helsestasjon- og skolehelsetjenesten.....	8
Psykisk helse og rus: Planene holder ikke tritt med behovet	8
Styrket helseberedskap og forskning.....	8
Tverrfaglige tiltak mot utenforskap	8
Barnehage, grunnskole og videregående utdanning.....	9
Bemanningskrisen i barnehagesektoren må løses	9
Tiltak for å rekruttere og beholde nyutdannede og nyansatte lærere i barnehage og skole, samt styrke arbeidet med å kvalifisere undervisningspersonale som ikke har lærerutdanning	10
Høyere utdanning og forskning.....	10
Studentøkonomi.....	11
En fri og uavhengig presse.....	12
Maritim næring.....	13
Bibliotek	13
Den norske kirke.....	14
Politi	14
Behov for en langtidsplan	15

18.12.2025

Unios krav til statsbudsjettet for 2027

Statsbudsjettet for 2027 må møte samfunnets krav til fremtidens offentlige velferdstjenester. En aldrende befolkning fører til at bemanningssituasjonen allerede nå er kritisk mange steder. Kommuner og fylkeskommuner og spesialisthelsetjenesten må settes i stand til å levere kjernetjenester som utdanning, helse og omsorg av god kvalitet til innbyggerne.

Den økonomiske politikken

Norsk økonomi ventes å ha moderat og stabil vekst fra 2026 og framover. I SSBs siste prognoser anslås veksten i BNP Fastlands-Norge å ligge nær trend, rundt 1,5–2 prosent årlig. Veksten støttes av økt husholdningskonsum, drevet av fortsatt reallønnsvekst, høy sysselsetting og gradvis lavere renter. Norges Banks rentebane viser at det ligger an til ytterligere rentekutt i 2026 og 2027, noe som vil bidra til å lette husholdningenes og bedriftenes kostnadsbelastning.

Finanspolitikken ventes å forbli ekspansiv. Offentlig konsum og investeringer holdes på et høyt nivå, blant annet innen forsvar, samferdsel og kommunesektoren, samtidig som oljepengebruken holder seg innenfor handlingsregelen. Dette vil bidra til den samlede etterspørselen i økonomien.

Boliginvesteringene ventes å forbli lave, men SSB legger til grunn at de vil ta seg gradvis opp framover. Petroleumsinvesteringene ventes å falle etter 2026, noe som trekker veksten noe ned i fastlandsøkonomien. Samtidig ventes næringsinvesteringene å vokse moderat.

Det ligger videre an til at inflasjonen vil fortsette å avta gradvis, men den vil trolig holde seg noe over inflasjonsmålet på 2 prosent i flere år. SSB legger til grunn at økt etterspørsel etter arbeidskraft vil føre til at arbeidsledigheten vil falle svakt i tiden som kommer.

Unio mener at finanspolitikken må innrettes slik at den motvirker uheldige utslag av pengepolitikken. Styringsrenta er fortsatt såpass høy at pengepolitikken må betegnes som stram. Da må finanspolitikken brukes aktivt for å unngå at den økonomiske veksten avtar.

Statsbudsjettet må samtidig bidra til bedre fordeling, kraftigere sysselsettings- og klimapolitikk og bedre verdsetting av kompetanse, ansvar og sikkerhet. Fordelingspolitikken må ta hensyn til både arbeidsinntekter og reelle kapitalinntekter.

Grunnrenteskatt

Unio mener det er potensial for å utvide skattegrunnlagene. For eksempel vil økt bruk av grunnrenteskatt, eiendomsskatt eller formuesskatt kunne brukes til å finansiere velferd eller redusere andre mer vridende skatter.

Unio har siden 2005 vært pådrivere for økt bruk av grunnrentebeskatning og viser til Skatteutvalget som foreslår økt bruk av grunnrenteskatt på f.eks. vannkraft, havbruk, vindkraft på land og fiskeri. Vi registrerer at regjeringen ikke har foreslått grunnrenteskatt på bl.a. havvind og fiske. Unio mener at all grunnrente bør beskattes særskilt. Grunnrenteskatt som er riktig utformet, er nøytral og den påvirker ikke investeringsbeslutningene. Trålerflåten har et klart innslag av grunnrente i sine inntekter. For havvind er det viktig å ligge i forkant. Fallende utbyggings- og driftskostnader og nye teknologiske løsninger kan potensielt gi betydelig ekstraavkastning i havvind. Norge må derfor få på plass et skatteregime for havvind som sikrer at grunnrenta tilfaller fellesskapet.

Unio krever:

- Skatteutvalgets forslag om grunnrenteskatt på nye områder må følges videre opp i 2027, herunder for fiskeri. Innføringstidspunkt for grunnrenteskatt på havvind må utredes.

Økte ambisjoner nødvendig i kampen mot klimakrisen

Norges klimamål for 2030 er å redusere klimagassutslippene med minst 55 prosent sammenlignet med 1990-nivå. Klimamålet for 2035 er å redusere klimagassutslippene med minst 70–75 prosent sammenlignet med 1990-nivå.

Utslippskuttene i Norge går nå halvparten så raskt som det som kreves for å nå klimamålene mot 2030, og vi når ikke ambisjonene om nasjonale utslippskutt. Unio mener dette er svært uheldig.

Når utslippene ikke går raskt nok ned, må klimapolitikken skjerpes gjennom nye og forsterkede tiltak. For eksempel kan det vurderes å øke CO₂-avgiften raskere i perioden fram til 2030. Sosiale utslag av økte miljøavgifter må kompenseres gjennom skattelettelser, overføringer og bedre og billigere offentlige tjenester.

Klimasats og Natursats setter kommunene i stand til å sette i gang tiltak for å kutte utslipp og til å ta vare på natur. Unio mener disse ordningene må styrkes, videreføres og utvides til å også å omfatte statlige virksomheter. Videre mener vi at ENOVA må styrkes for å gi ENØK-støtte også til statlige virksomheter, sykehus og universiteter og høyskoler på lik linje med næringslivet.

Det offentlige kjøper varer og tjenester for rundt 740 milliarder kroner i året ifølge tall fra SSB. En undersøkelse fra Riksrevisjonen fra 2022 viste at det offentlige i for liten grad bruker innkjøpsmakten sin til å minimere miljøbelastningen og fremme klimavennlige løsninger. Fra 1. januar 2024 ble anskaffelsesregelverket endret slik at klima- og miljøhensyn nå som hovedregel må vektes med minimum tretti prosent i offentlige anskaffelser. Alternativt kan det stilles klima- og miljøkrav i kravspesifikasjon, dersom det er klart at dette gir en bedre klima- og miljøeffekt. For å sikre at intensjonen med de nye reglene nås, mener Unio at det er nødvendig å styrke grønn anskaffelses- og innkjøpskompetanse i staten og kommunene.

Unio krever:

- Klimabudsjettet for 2027 må vise at vi klarer 2030-målene med god margin, hvis ikke må klimapolitikken skjerpes gjennom forsterkede og nye tiltak. CO₂-avgiften kan for eksempel økes raskere de nærmeste årene.
- En Klimasats-ordning for kommuner og statlige virksomheter med 1 mrd. kroner og en Natursats-ordning på 500 millioner kroner.
- ENOVA-støtte til ENØK-tiltak i statlig sektor.
- Styrking av grønn anskaffelses- og innkjøpskompetanse i staten og kommunene.

Fagforeningsfradraget må økes og knyttes opp mot G-veksten

En høy organisasjonsgrad er avgjørende hvis den norske modellen skal videreføres. Som et bidrag til dette må fagforeningsfradraget økes minst i takt med forventet lønnsvekst i 2027. For å unngå at fradraget blir stående på det samme nominelle nivået bør fradraget framover utgjøre en fast andel av folketrygdens grunnbeløp (G) slik at det følger lønnsutviklingen.

Unio krever:

- Det maksimale fagforeningsfradraget må reguleres i takt med forventet lønnsvekst.

Økt innsats mot den svarte økonomien

Det er avgjørende for tilliten til skattesystemet at alle som skal bidra faktisk bidrar til det solidariske spleiselaget som velferdsstaten er. I dag fører ulike former for skattetriksing og skatteunndragelser til store inntektstap for staten. Dette «skattegapet» er midler som ikke kommer fellesskapet til gode.

Skattemyndighetene i Sverige har tidligere anslått at det svenske skattegapet tilsvarer omtrent 10 prosent av samlede årlige skatter og avgifter. Det finnes ikke tilsvarende anslag for Norge, men hvis skattegapet ligger på et tilsvarende nivå som i Sverige utgjør det opp mot 155 mrd. kroner. Disse skatteinntektene kunne ha styrket offentlige finanser vesentlig uten at det hadde vært behov for upopulære økninger i skatter og avgifter.

Unio mener det er behov for å styrke Skatteetatens arbeid mot svart økonomi og økonomisk kriminalitet. Det bør derfor øremerkes midler til 50 nye skatte- og spesialrevisorstillinger i Skatteetaten. En slik satsing vil legge grunnlaget for å øke skatte- og avgiftsinntektene med flere hundre millioner kroner årlig, og den vil dermed være selvfinansierende.

Samtidig som Skatteetaten settes bedre i stand til å avdekke økonomisk kriminalitet, må politiet og Økokrim settes bedre i stand til å etterforske sakene som avdekkes. I dag henlegges altfor mange saker fordi politiet ikke har ressurser til å håndtere sakene.

Unio krever:

- Det må øremerkes midler til 50 nye skatte- og spesialrevisorstillinger i Skatteetaten for å styrke etatens arbeid mot svart økonomi og økonomisk kriminalitet.

Kommuneøkonomien

Kommuneøkonomien må styrkes kraftig for å unngå at kommunene må kutte i velferdstilbudet. Slike kutt vil føre til at forskjellene i samfunnet øker, blant annet ved at de som har økonomisk mulighet vil kjøpe tjenestene privat, mens andre risikerer å stå igjen med et dårligere eller utilstrekkelig tilbud. Da utfordres prinsippet om likeverdige tjenester for alle, uavhengig av lommebok eller bosted. En nedbygging av de offentlige velferdstjenestene vil føre oss inn i en nedadgående spiral der tilliten til fellesskapsløsningene som velferdsstaten bygger på, svekkes.

Rundt 850 000 nordmenn har i dag privat helseforsikring, og dette tallet har mer enn doblet seg siden 2018. Dersom denne utviklingen fortsetter og mistilliten til at det offentlige vil tilby tilstrekkelig hjelp dersom vi trenger det øker, vil vi få en todeling av tjenester og økt ulikhet i

helse. Det er også risiko for en økt kommersialisering av helsetjenestetilbudet slik vi ser i flere andre land, som for eksempel Sverige.

Når økonomien er presset nedprioriterer kommunene forebyggende, ikke lovpålagte, tiltak til fordel for tiltak som virker «her og nå». Det fører til at flere faller utenfor, blant annet i skolen. Resultatet blir at utenforskapet og ulikheten i samfunnet øker enda mer. Det vil få følger for barn og unge, for utdanning og arbeidsmarked og for trygghet og tillit.

Svak kommuneøkonomi er også oppskriften på svekket samfunnsberedskap. I totalberedskapsmeldingen blir kommunene omtalt som «den grunnleggende byggesteinen i vår beredskap». Et forsvarlig helse- og utdanningstilbud til befolkningen og næringslivet også i krisetider forutsetter en styrket kommuneøkonomi. Unio advarer samtidig mot å forsøke å løse utfordringene i kommunene ved å senke kompetansekrav eller redusere andre statlige pålegg. Det vil gå ut over kvaliteten på tjenestene og innbyggernes rettssikkerhet.

En alvorlig følge av en sterkt svekket kommuneøkonomi og mistillit til offentlige velferdstjenester, er viljen til å finansiere tjenestene over skatteseddelen. Det er både stor betalingsevne og -vilje i befolkningen, og hvis flere betaler for tjenester av egen lomme kan vi risikere at innbyggere mister motivasjonen for å finansiere velferden som et fellesskapsprosjekt.

Unio krever:

- En kraftig styrking av de frie inntektene til kommunesektoren i 2027 for å unngå omfattende kutt i de kommunale tjenestene.
- Videreføring og styrking av Klimasats og Natursats (se foran).
- Tilskuddet til kommunene må ta høyde for å sikre lokalkirkens økonomi (se kapitlet om Den norske kirke).
- Tilskudd til styrking av skolebibliotekene må flyttes fra kommunenes frie inntekter til en budsjettpost som sikrer at midlene går til formålet (se kapitlet om Bibliotek).

Helse og omsorg

Et varig løft for helsevesenet – en nasjonal nødvendighet

Norge står i en krevende tid for helse- og omsorgssektoren, preget av bemanningskrise, økende press på tjenestene, en aldrende befolkning og økende utenforskap blant unge. Unio mener at statsbudsjettet for 2027 må sikre betydelig økt finansiering for å muliggjøre nødvendig omstilling. Investeringer i omstilling gir vann-vinn-situasjoner: Når vi sikrer tilgang på helsepersonell, kan vi samtidig redusere utenforskap og styrke samfunnsdeltakelsen. Tilstrekkelig finansiering for å sikre god bemanning gir bedre arbeidsmiljø, lavere belastning og øker muligheten for å stå i full stilling gjennom et helt arbeidsliv. Verdiskapningen i offentlig sektor må ikke undervurderes – god helse er et felles gode for hele befolkningen, og tillit til velferdstjenestene er avgjørende for å opprettholde skatteviljen og tillit og bærekraft i samfunnet.

Helseberedskapen må styrkes for å oppnå et sterkt totalforsvar. Kravet til medlemslandene i NATO om å øke forsvarsinvesteringene til 5 prosent, hvorav 1,5 prosent i sivil sektor, må også innebære en styrking av helsesektoren og inngå i Langtidsplanen for sivil beredskap.

Unio ber regjeringen ta initiativ til et bredt, tverrpolitisk helsepolitisk forlik som grunnlag for en nasjonal langtidsplan for helse- og omsorgssektoren. Formålet er å sikre langsiktig og helhetlig styring, bærekraftig ressursbruk og koordinert innsats på tvers av forvaltningsnivåer og sektorer. Planen skal bidra til å møte demografiske endringer, behov for omstilling, kompetanseutfordringer og økende behov i befolkningen, og samtidig styrke tilliten til velferdsstatens evne til å levere tilgjengelige og kvalitetssikrede helsetjenester over tid.

Offensive grep for folkehelse og forebygging – investering for fremtiden

Helsefremmende og forebyggende tjenester må styrkes for å redusere presset på helsevesenet. Kommunene må få styrket sine rammer for folkehelsearbeid, slik at alle får mulighet til å leve gode og sunne liv. Dette gir gevinster langt utover helsesektoren og bidrar til å redusere fremtidige utgifter. Unio ber om mer offensive grep, inkludert sunn skatteveksling, for å stimulere til helsevennlige valg i befolkningen og redusere sykdomsbyrden på sikt.

Unio viser til at Helsedirektoratet er i gang med å utarbeide nasjonale handlingsplaner for habilitering og rehabilitering. Denne planen må følges av konkrete tiltak som sikring av nok kompetanse, forpliktende styringsverktøy og tilstrekkelig finansiering. Det er avgjørende at de nye handlingsplanene ikke bare blir intensjonserklæringer, men reelle verktøy for utvikling og styrking av feltet. Unio mener derfor at området må styrkes med 500 millioner kroner, herunder kap. 714, post 60 og kap. 733, post 21. Videre mener vi at midlene må brukes på flere ansatte med relevant kompetanse, generell styrking av folkehelsearbeidet i kommune, og styrking av frisklivscentralene.

En frisk befolkning vil styrke motstandskraften og redusere belastningen på helsetjenesten både i en normal situasjon og under en krise. Forebyggende folkehelseiltak må ha økt prioritet fremover, jf. helseministerens nye program for en friskere befolkning. Det er svært positivt at regjeringen har etablert et voksevakinasjonsprogram. Programmet må utvides med flere vaksiner/oppfriskningsdoser og omfatte voksne under 65 år. Vaksinene i programmet må gjøres gratis for å sikre likeverdig tilgang i alle kommuner. Videre mener Unio at vaksinasjonsprogrammet bør utvides til å omfatte oppfriskning av anbefalte vaksiner, meningokokkvaksine og vaksiner mot RS-virus).

Unio mener også at all helsehjelp opp til 18 år må være gratis.

Styrket kommuneøkonomi og forutsigbarhet

Kommunene står i en svært vanskelig økonomisk situasjon samtidig som de skal møte raskt voksende behov fra en aldrende befolkning. Helse- og omsorgstjenestene er gjenstand for betydelige kutt over hele landet. Dette kan ikke løses alene med omprioritering av midler innenfor budsjettene. Innbyggertilskuddet (kap. 571, post 60) må økes, og kommunene må få bedre rammebetingelser for å møte behovene og unngå kutt i tjenestene. Se også kapitlet om kommuneøkonomi.

Det haster med investeringer i økt kapasitet og kompetanse i det kommunale tilbudet for å skape gode pasientforløp og dempe presset på spesialisthelsetjenesten. Utvikling av en tverrfaglig allmennhelsetjeneste er avgjørende for å lykkes. Unio mener derfor at kompetansetilskuddet til kommunene gjennom statsforvalterne må styrkes med 100 mill. kr. (kap. 760, post 60). Videre må det innføres profesjonsnøytrale takster, for å sikre bedre bruk av personell og kompetanse og mer effektive forløp. Stortingets vedtak om å utrede profesjonsnøytrale takster må følges opp.

Tilskuddsordningen til helseteknologi i kommunal helse- og omsorgstjeneste er foreslått økt, men behovet er langt større enn det som er foreslått tidligere. Digitalisering er avgjørende for å møte personellmangel og økt tjenestebehov, og Unio mener den søkbare delen av satsingen bør økes til 150 mill. kroner (kap. 701 post 60).

Bedre tilgang til rehabilitering i kommunene

Staten må understøtte kommunenes arbeid med å sikre nødvendig rehabiliteringskompetanse og tilgang til spesialiserte tjenester der det mangler. Bedre rehabilitering gir økt mestring, mindre behov for langvarige tjenester og styrker muligheten for å delta i arbeidslivet. Rehabilitering er også viktig i et beredskapsperspektiv for å forebygge videre funksjonstap og gjenopprette selvstendighet så tidlig som mulig.

Fullfinansiering av tjenester til ressurskrevende brukere

Staten må ta hele ansvaret for finansiering av tjenester til særlig ressurskrevende brukere, slik at dette ikke går utover øvrige tjenester og at likeverdige helsetjenester sikres. Kap. 575 Ressurskrevende tjenester (særskilt ressurskrevende brukere) post 60 Tilskudd/kompensasjon må økes med 2,5 mrd. kroner for å sikre statlig fullfinansiering. Dette vil avlaste kommunene, gi forutsigbar drift og frigjøre midler til bemanning.

Økt finansiering for omstilling og bærekraft i sykehusene

Sykehusene har over flere år blitt pålagt stadig nye oppgaver uten tilstrekkelig finansiering. Realveksten i bevilgningene dekker knapt den demografiske kostnadsveksten, og kapitalkostnader knyttet til investeringer og byggeprosjekter reduserer handlingsrommet ytterligere. Økonomien må styrkes for å bevare kapasitet og sikre kvalitet i pasientbehandling og til nødvendig utstyr (kap. 732, regionale helseforetak).

Unio mener at sykehusøkonomien må styrkes for å sikre forutsigbare rammer over tid. Realveksten i bevilgningene må ligge godt over demografikostnaden for å gi rom for omstillinger og ny oppgavedeling, reduserte ventetider og investering i beredskap, kompetanse, bygg, utstyr og teknologi. I tillegg må sektoren skjermes for effektiviseringskrav og kutt.

Videre mener Unio det må innføres en kompensasjonsordning for kapitalkostnader ved investeringer i sykehusbygg i tråd med Stortingets anmodningsvedtak..

Tiltak inn mot helsepersonellplan 2040

Kompetanseløft 2025 er forlenget i påvente av helsepersonellplan 2040. Planen må svare ut det økte kompetansebehovet tjenestene nå står overfor, og sikre bredde i bruken av helseprofesjoner. Det trengs tiltak for å beholde og rekruttere kritisk helsepersonell og tiltak for styrke helseprofesjonsutdanningenes kapasitet og kvalitet. De ansatte må også sikres kompetanseutvikling gjennom hele yrkeslivet.

Unio mener videre at det må utredes og innføres en BMR-ordning (beholde, mobilisere, rekruttere), og det må sikres finansiering knyttet til dette. Vi mener også at det må utvikles en plan for lønnsjustering basert på tilgjengelig statistikk, kompetansekrav og ansvar for å sikre rekruttering og stabilitet over tid i planleggingen av fremtidens bemanningsbehov.

Forutsigbar og øremerket finansiering av helsestasjon- og skolehelsetjenesten

Universelle helsefremmende tiltak er viktig for å forebygge utenforskap og uhelse hos barn og unge. En usikker finansieringsmodell fører til kutt, lengre ventetider og lavere kvalitet i oppfølgingen av barn og unge. Tjenesten må sikres tilstrekkelige rammer og en forutsigbar, øremerket finansiering for å sikre tidlig innsats og likeverdige tjenester.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal være en tverrfaglig tjeneste som ivaretar barn og unges helse gjennom helsefremmende og forebyggende arbeid. Unio er bekymret for at tverrfagligheten i tjenesten svekkes ytterligere ved at den eksisterende tilskuddsordningen ikke videreføres. Unio forventer, slik det ble enighet om i statsbudsjettet for 2026, at det følges opp at omleggingen av tilskuddsordningen for helsestasjoner og skolehelsetjenester ikke fører til en reduksjon i årsverk/kapasitet i disse tjenestene, men at omleggingen i stedet vil legge til rette for styrking og mer målretting av tilbudet til det beste for brukerne.

Psykisk helse og rus: Planene holder ikke tritt med behovet

Regjeringens opptrappingsplan for psykisk helse er et viktig grep, men Unio mener dagens tempo er altfor lavt. OTP utgjør i snitt en årlig økning på 300 mill. kroner. Unio mener beløpet minimum må dobles. Både døgnkapasitet og ambulante tjenester er underdimensjonert. NAPHA har beregnet et behov på 500 mill. kroner årlig bare for ACT/FACT-team. Dagens nivå gir lengre ventetid, flere reinnleggelser og større belastning på øvrige tjenester.

I statsbudsjettet for 2026 ble det innført fritak for egenandeler for 16- og 17-åringer når de går til fastlege og legevakt. Tidligere er det innført fritak for egenandeler i psykisk helsevern opp til 26 år.

Styrket helseberedskap og forskning

Helseberedskapen må styrkes for å oppnå et sterkt totalforsvar. Kravet til medlemslandene i NATO om å øke forsvarsinvesteringene til 5 prosent, hvorav 1,5 prosent i sivil sektor, må også innebære en styrking av helsesektoren og inngå i Langtidsplanen for sivil beredskap.

Rammene til universiteter og høyskoler må styrkes, og det må utdannes helsepersonell i tråd med samfunnets behov framover. Folkehelseinstituttet (FHI) har de siste årene vært gjennom store budsjettkutt som har medført omstillinger og nedbemanninger. Koronapandemien viste hvor viktig FHI er for beredskapen i Norge. Unio mener derfor at det må bevilges mer til helseberedskap og forskning, inkludert styrking av FHI, for å møte fremtidige helsekriser og sikre kunnskapsbaserte tjenester. Unio mener derfor at Kap. 745 Folkehelseinstituttet, post 01, må styrkes med minimum 40 millioner kroner.

Tverrfaglige tiltak mot utenforskap

Det må bevilges midler til tverrfaglige tiltak for å hindre utenforskap, med særlig vekt på psykisk helse, rus og sosiale utfordringer. Slik styrkes både samfunnsdeltakelse og tillit til velferdstjenestene.

Unio krever:

- Styrk folkehelse og forebygging – gi kommunene bedre rammer.
- Følg opp nasjonale handlingsplaner for habilitering og rehabilitering med midler og konkrete tiltak for kompetanse, frisklivssentraler og folkehelsearbeid.
- Utvid vaksenvaksinasjonsprogrammet med flere vaksiner og gjør det gratis for alle voksne.
- Styrk kommuneøkonomien – innbyggertilskuddet må økes og kommunene må få forutsigbare rammer.
- Invester i kommunale helsetjenester – økt kapasitet, tverrfaglig allmennhelsetjeneste og profesjonsnøytrale takster.
- Styrk digitalisering i kommunene – øk tilskuddsordningen til helseteknologi.
- Øk sykehusfinansieringen – realvekst over demografikostnad, kompensasjonsordning for kapitalkostnader og skjerming mot kutt.
- Doble opptrapping for psykisk helse.
- Fullfinansier tjenester til ressurskrevende brukere i kommunene.
- Styrk helseberedskap, utdanning og forskning.
- Gratis helsehjelp opp til 18 år.
- Ta initiativ til et bredt, tverrpolitisk helsepolitisk forlik som grunnlag for en nasjonal langtidsplan for helse- og omsorgssektoren.

Barnehage, grunnskole og videregående utdanning

Retten til et likeverdig barnehage- og skoletilbud er avhengig av tydelige nasjonale kvalitetskrav på opplæringsområdet, særlig knyttet til krav om lærerkompetanse og lærertetthet i barnehage og skole. Å svekke slike krav for å styrke det kommunale handlingsrommet, vil svekke tilbudet til barn og unge og øke forskjellene ytterligere i barnehagene og skolene. Tiltak som bidrar til å sikre retten til et likeverdig opplæringstilbud er:

- Flere barnehagelærere og økt bemanning utover eksisterende bemanning og normkrav i hver barnehage
- Tiltak for å beholde nyutdannede og nyansatte lærere, samt styrke arbeidet med å kvalifisere undervisningspersonale som ikke har lærerutdanning.

Bemanningskrisen i barnehagesektoren må løses

Unio mener det haster med å ta tak i bemanningskrisen i barnehagen, og at de statlige bevilgningene må målrettes. Vi mener at det bør sikres minst én ekstra barnehagelærer i alle landets barnehager, og en styrket barnehagelærernorm. Dette har en kostnad på 5,7 mrd. kroner og vil kreve drøyt 10 000 flere barnehagelærere.

I det endelige budsjettet for 2026 er det avsatt 1,8 mrd. kroner for å styrke bemanningen i barnehagene. Ved å øke bevilgningen på kap. 231 post 60 med ytterligere 1 mrd. kroner er om lag halvparten av kostnaden knyttet til økt bemanning dekket inn allerede gjennom de ulike bevilgningene som er gjort på ulike poster i budsjettet, slik at målet kan nås innen få år om det er politisk vilje til dette.

Tiltak for å rekruttere og beholde nyutdannede og nyansatte lærere i barnehage og skole, samt styrke arbeidet med å kvalifisere undervisningspersonale som ikke har lærerutdanning

Unio viser til at det i ny opplæringslov, som trådte i kraft i august 2024, er nye og tydeligere krav til lærerutdanning for å bli ansatt i undervisningsstilling. Dette gjør det nødvendig å styrke arbeidet med å kvalifisere undervisningspersonale som ikke har lærerutdanning. Unio mener at ordningen for fullføring av påbegynt, men ikke fullført, lærerutdanning må gjøres nasjonal og bli tilgjengelig flere steder i landet.

Unio vil videre understreke at arbeidsplassbasert barnehagelærerutdanning (ABLU) er et viktig tiltak for å rekruttere flere barnehagelærere. Det er derfor viktig at regjeringen fortsatt prioriterer ABLU.

I budsjettet for 2026 svekket regjeringen viktige prioriteringer på utdanningsfeltet. Tilskuddet til veiledning for nyutdannede lærere ble flyttet over til kommuneramma. Det betyr at kommunene ikke lenger er forpliktet til å bruke disse midlene til veiledning. Dette er uheldig. Profesjonsfaglig veiledning i overgangen mellom utdanning og yrke er et av de mest effektive tiltakene for å sikre en god start – og for å få lærere til å bli i yrket.

Unio viser også til at det i budsjettet for 2026 ble kuttet rundt 200 mill. kr til videreutdanning for ansatte i skole og barnehage. Samtidig er ordningen utvidet til å gjelde flere grupper. Samlet sett svekker dette lærernes mulighet til å ta videreutdanning.

Det er avgjørende at det også fremover bevilges tilstrekkelige midler til å finansiere den omfattende omstillingen fullføringsreformen i videregående opplæring innebærer. Når regjeringen i 2026-budsjettet innlemmet om lag 800 mill. kr. som skulle gå til å bygge ut videregående opplæring og skaffe flere læreplaner til fylkeskommunenes frie midler, innebærer dette en risiko for at disse midlene blir brukt til helt andre formål enn det som var intensjonen.

Unio krever:

- I budsjettet for 2027 må regjeringen videreføre satsingen på økt bemanning og flere barnehagelærere og bevilge ytterligere 1 mrd. kr. Midlene må øremerkes og etterfølges av et tydelig lovkrav.
- Bevilgningen over kapittel 226, post 22 (videreutdanning for lærere og skoleledere) må videreføres på samme reelle nivå som i 2025 og må innrettes slik at midlene støtter opp under styrking av lærerrollen, betydningen av lærerutdanning og lærerkompetanse og støtte skoleeiere i å styrke den profesjonsfaglige digitale kompetansen i opplæringen.
- Tilskuddsordningen til veiledning for nyutdannede lærere må gjenopprettes med 226 mill. kr over kap. 226 post 61.

Høyere utdanning og forskning

Perspektivmeldingen er tydelig på at Norge står overfor store omstillinger. For å sikre bærekraft, vekst, samfunnssikkerhet og beredskap kreves derfor en kraftig satsing på høyere utdanning, forskning og innovasjon.

Forskningsbasert kunnskap og kompetanse er en nøkkelfaktor for å forstå og løse samfunnsutfordringene vi står overfor. Unio er sterkt kritisk til den utviklingen vi ser i universitets-

og høyskolesektoren, der stadig flere oppgaver skal løses med stadig færre ressurser. For 2026 kuttes institusjonenes basisbevilgning med 346,2 millioner kroner til «inndekning for nye satsinger» og det gir færre frie midler til drift. Siden Regjeringen Solberg startet med sine effektiviseringskutt, utgjør sektorens akkumulerte reduksjon i grunnbevilgningene 3,1 mrd. kroner. Kuttene har pågått over tid og rammer nå for alvor den faglige virksomheten. Det kuttes i studietilbud og forskningsaktiviteter. Kuttene rammer studentene, fagmiljøene og den samlede kunnskapsberedskapen. Det tar lang tid å bygge opp solide fagmiljøer, og kunnskap og kompetanse er viktigere enn noen gang.

Utdanninger og fagmiljøer som er unike og nødvendige i nasjonal sammenheng må sikres gjennom øremerkede tilleggsbevilgninger. Det må i tillegg utarbeides virkemidler som sikrer helhet, langsiktighet og tilstrekkelig bredde i studietilbudet på nasjonalt nivå.

Unio mener det er behov for et stort løft i den offentlige forskningsinnsatsen for å styrke konkurranse- og innovasjonskraft, teknologiutvikling og samfunnssikkerhet. I oktober 2025 meldte SSB om realnedgang i de samlede FoU-utgiftene på 5,4 prosent, og en historisk nedgang i antall utførte FoU-årsverk. Vi er også langt unna målet om at FoU-utgiftene skal utgjøre tre prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP).

Mangelen på norsk forskningssatsing står i skarp kontrast til den offensive satsingen i EU og våre naboland. Norges forskningsinnsats er lavest i Norden, og ligger under gjennomsnittet både i OECD og EU27. For å lykkes med å nå treprosentmålet, og for å sikre en offensiv forskningssatsing i likhet med våre nordiske naboland, er det behov for en langsiktig og forpliktende opptopping av den offentlige forskningsinnsatsen til minimum 1,25 prosent av BNP. Det vil gi forskningsmiljøene, næringslivet og offentlig sektor mulighet og trygghet til å bygge forskningskapasitet og omstillingskraft i samfunnet.

Det er bred enighet om at forskningsinstituttene spiller en svært viktig rolle for en kunnskapsbasert og bærekraftig samfunnsutvikling. Det er derfor svært urovekkende at mange av forskningsinstituttene står i en så vanskelig økonomisk situasjon at de ved utgangen av 2025 varslar dramatiske nedbemanninger. Unio mener instituttene må kompenseres fullt ut for lønns- og prisvekst, og at grunnbevilgningene til forskningsinstituttene må økes til minimum 20 prosent. I 2025 lå grunnbevilgningen samlet sett på 13 prosent. Tilsvarende for institutter i Europa er 20–50 prosent.

Unio krever:

- En forpliktende opptopping av den offentlige forskningsinnsatsen til minimum 1,25 prosent av BNP over den kommende femårsperioden.
- Stans kuttene i UH-sektoren, og styrk UH-institusjonenes basisbevilgning med 513 mill. kroner, tilsvarende de siste to års kutt.
- Styrk forskningsinstituttene med en gradvis opptopping av grunnbevilgningen til 20 prosent innen 2030.

Studentøkonomi

Studiestøtten er det viktigste utjevnende tiltaket i høyere utdanning. Uten en studiestøtte som er til å leve av, kan høyere utdanning bli forbeholdt unge fra ressurssterke familier. For lav studiestøtte gjør også at det ikke lenger er mulig å være student på fulltid. Det er uheldig både for den enkelte som ikke kan konsentrere seg fullt ut om å studere, men også for samfunnet som

risikerer at stadig flere går gjennom studiene uten å tilegnes seg så mye kunnskap som de kunne ha gjort og som framtidens kunnskapssamfunn har behov for.

Det er svært positivt at det i budsjettforliket om 2026-budsjettet ble slått fast at regjeringen i løpet av 2026 skal legge fram et forslag at studiestøtten skal reguleres i takt med grunnbeløpet i folketrygden (G). Dette er en sak Unio arbeidet for i lang tid, og som vil sikre studentene en inntektsutvikling på linje med andre.

Forliket innebærer imidlertid ikke en økning av nivået på studiestøtten. Hvis studenter faktisk skal kunne være studenter, og ikke må jobbe ved siden av for å få pengene til å strekke til, bør studiestøtten utgjøre minst 1,5 G. Samtidig bør stipendandelen økes.

Unio krever:

- Studiestøtten knyttes til Studiestøtten må økes til 1,5 G.
- Stipendandelen av studiestøtten må økes.

En fri og uavhengig presse

En robust demokratisk beredskap forutsetter en fri og uavhengig presse som nyter høy tillit blant folk flest. Unio mener derfor at det er bekymringsfullt at undersøkelser peker på at stadig færre, særlig blant de unge, søker til redaktørstyrte nyhetsmedier eller følger med på nyheter via tradisjonelle kanaler. Unge har også mindre tillit til mediene. Medieundersøkelsen 2025 viste for eksempel at hele 28 prosent av menn i alderen 16 til 24 år oppgir å ha liten eller ingen tillit til informasjon fra redaktørstyrte medier.

Hvis mediene ikke klarer å engasjere flere unge til å benytte journalistiske, redaktørstyrte medier, kan det true demokratiet vårt og svekke den sivile motstandskraften i befolkningen. Unio mener derfor at Stortinget må styrke støtten til prosjekter i norske medier som retter seg spesielt mot unge, for eksempel gjennom å øke innovasjonstilskuddet på kapittel 335 Medieformål post 71 Mediestøtte.

Unge under 30 år viser en tydeligere preferanse for lyd- og bildenyheter enn andre aldersgrupper. For å nå disse bør det derfor innføres et nytt plattformnøytralt fritak for merverdiavgift på norske nyhetsmedier, slik også Medietilsynet anbefaler.

For å sikre en fri og uavhengig presse i fremtiden, må norske medier ha nok inntekter til å overleve. I dag ser vi at mye av annonsemarkedet, inkludert offentlige midler, havner hos globale teknologigiganter som i liten grad bidrar til verdiskaping i Norge. Disse aktørene betaler gjennomgående også svært lite skatt av omsetningen de har i Norge. Unio mener derfor at Stortinget må øke pressestøtten for å styrke norske redaktørstyrte medier i konkurransen med aktører som Google og Meta.

En økning i pressestøtten bør finansieres gjennom å innføre en digital omsetningsskatt (DST), slik flere andre land allerede har gjort. Dette er en nasjonal skatt på digitale tjenester – eksempelvis reklame og salg av brukerdata – som også vil bidra til å tette et åpenbart skattehull..

Unio krever:

- Innovasjonstilskuddet på kap. 335 Medieformål post 71 må økes med minst 10 mill. kroner.
- Det må gjeninnføres et plattformnøytralt merverdiavgiftsfritak for norske nyhetsmedier.

- Pressestøtten må økes. Økningen kan finansieres ved at det innføres en digital omsetningsskatt (DST)

Maritim næring

Refusjonsordningen for sysselsetting av norske sjøfolk (nettolønnsordningen) spiller en sentral rolle for å sikre nasjonen nødvendig maritim kompetanse i hele den maritime klyngen. En konkurransedyktig nettolønnsordning er nødvendig, men ikke tilstrekkelig til å sikre at norsk bosatt arbeidskraft er konkurransedyktig om arbeidsplassene i norsk maritim næring. Sammen med norske lønns- og arbeidsvilkår gjør nettolønnsordningen norske sjøfolk konkurransedyktige inn i norsk maritim næring. Ordningen bidrar til å opprettholde norske arbeidsplasser på norske skip, samtidig som den bidrar til å sikre norsk maritim konkurranse og videre rekruttering av sjøfolk bosatt i Norge. Maritim næring er Frontfag i klimapartnerskapet og norske sjøfolk/norsk maritim kompetanse er avgjørende for teknologiutvikling, utvikling og gjennomføring av bruken av nye energiformer.

I statsbudsjettet for 2026 ble taket på 225 500 kroner i nettolønnsordningen nominelt videreført. Det svekker en ordning som er avgjørende for utviklingen av dagens og morgendagens næringer i havrommet. Unio mener at det taket i ordningen må justeres i takt med forventet lønnsvekst for at nettolønnsordningen skal være konkurransedyktig.

Omleggingen til lavkarbonenergiformer i hele maritim næring innebærer en vesentlig økning i brann- og eksplosjonsfare. Selv om alle skip skal kunne berge seg selv, er det i denne nye situasjonen et stort behov for å ruste opp brann- og redningsetatene langs kysten med bemanning, kompetanse og utstyr for å kunne bistå den maritime næringen i forbindelse med ulykker og redning. Det er for eksempel ikke redningsdykkertjeneste fra Bodø til Alta. Dette må på plass for å sikre arbeidstakere og passasjerer i maritim næring langs kysten.

Unio krever:

- Refusjonsordningen for sysselsetting av sjøfolk må videreføres og styrkes. Taket i ordningen må reguleres i takt med forventet lønnsvekst.

Bibliotek

Forskning viser at skolebibliotekene har en vesentlig effekt på elevenes prestasjonsnivå. Fagfornyelsen og de nye læreplanene understreker behovet for et godt skolebibliotek med en kompetent skolebibliotekar. Det er behov for forskning som kartlegger skolebibliotekenes effekt for økte leseferdigheter og evne til kritisk tenkning. Lov om folkebibliotek § 9 peker på statens ansvar knyttet til drift av folkebibliotekene i Norge. I lys av den krevende økonomiske situasjonen i kommunene, er det nødvendig at staten bidrar til dekning av utgifter som sikrer et minimumstilbud i alle kommuner.

Både skolebibliotek, folkebibliotek og UH-bibliotek landet over har over flere år opplevd kraftige kutt i budsjettene. Vi har konkrete eksempler på skoler som ønsker å bemanne skolebiblioteket med «frivillige» pensjonister. Resultatet av kuttene er at bibliotekene står i akutt fare for ikke lenger å kunne svare på samfunnsoppdraget. Unio mener derfor at det er behov for å øremerke midler til både skolebibliotek og folkebibliotek.

Det bør videre etableres en ny tilskuddsordning på 150 mill. kroner årlig for drift og investering i folkebibliotek etter modell fra den svenske satsingen «Stärkta bibliotek». Denne satsingen ga svenske kommuner øremerkede midler for å styrke folkebibliotekene, og den resulterte i en rekke konkrete forbedringer som økt åpningstid, bedre tilgjengelige lokaler, oppgraderte digitale tjenester, nye møteplasser og sterkere tilbud rettet mot barn og unge, minoritetsspråklige og personer med behov for ekstra støtte. Mange bibliotek utviklet nye samarbeidsformer og utvidet sin oppsøkende virksomhet, noe som gjorde at flere grupper i befolkningen tok biblioteket i bruk. Evalueringer har vist at ordningen i stor grad bidro til økt aktivitet, bredere tjenestetilbud og en tydeligere forankring av biblioteket som en lokal demokratisk arena.

Unio krever:

- Tilskuddene til skolebibliotek og folkebibliotek må øremerkes slik at det sikres at midlene går til formålet.
- Det må etableres en tilskuddsordning på 150 mill. kroner årlig for drift og investering i folkebibliotek. Ordningen utformes etter modell fra den svenske satsingen «Stärkta bibliotek».

Den norske kirke

Som grunnlovsfestet og landsdekkende folkekirke er Den norske kirke tilstede i alle landets lokalsamfunn med kompetente profesjonsutøvere som gjennom arbeidet med kirkelige handlinger som gravferd, gudstjenester, konfirmasjon, dåp, velser, sjelesorg og beredskap kjenner sitt lokalsamfunn og tilbyr støtte og livsriter.

Den norske kirke bidrar utover dette til fellesskap og forebygging av utenforskap over hele landet, er en viktig kulturaktør og skaper trygge møteplasser for barn, unge, voksne og eldre der de bor. Prester, diakoner og kateketer tilbyr lavterskel fellesskap og samtaletilbud i tillegg til andre tiltak som sorggrupper, babysang, besøkstjeneste, nærmiljømiddag, generasjonstreff og språkkaféer.

Unio mener det er viktig at Den norske kirke har forutsigbare økonomiske rammer som sikrer at kirken kan levere kirkelige handlinger og åndelig og eksistensiell omsorg der folk bor, samt tilby fellesskap og møteplasser i lokalsamfunnet, være kulturaktør, og del av den sivile beredskap og krisehåndtering der folk bor.

Unio krever:

- Bevilgningen til Den norske kirke må opprettholdes på minimum samme nivå som i dag dersom det gjøres endringer i forvaltning av tilskuddene til tros- og livssynssamfunn.
- Bevilgningen må også økes med minimum forventet pris- og lønnsvekst, for å sikre de ansattes lønns- og arbeidsvilkår og hindre ytterligere frafall av ansatte.

Politi

Politiet er en grunnpilar i det norske samfunnets beredskap fordi de sikrer trygghet, rettssikkerhet og tillit mellom staten og borgerne i møte med kriser og trusler. I en tid hvor tryggheten er mer truet enn på flere tiår, må samfunnet ta innover seg alvor og handle i tide.

Norge står midt i en storm av økende organisert kriminalitet, internasjonale kriminelle nettverk, ungdomskriminalitet og alvorlige voldshendelser. I tillegg til dette kommer den usikre situasjonen i Europa og verden. Dette er ikke lenger teoretiske trusler, men realiteter som daglig utfordrer rettssikkerheten og tryggheten til folk flest.

Som regjeringen selv skriver i Regjeringens plan for Norge (2025–29): «Norge står i den mest alvorlige sikkerhetssituasjonen siden andre verdenskrig.»

Politiets mulighet til å reagere og forebygge er i ferd med å bryte sammen under vekten av for lave bevilgninger, manglende personell, sviktende utstyr og et IT-system som ikke henger med i utviklingen. Når politiet ikke har båter til å følge opp dronespionasje og russiske fartøy fra sjøen, og samtidig mangler ressurser til forebyggende arbeid mot unge på skråplanet, settes hele samfunnsmodellen vår i fare.

Å unngå å satse på politiet nå, betyr at vi overlater styringen til kriminelle nettverk. Vi ser allerede utviklingen med økt bruk av granatkastere, bomber, kidnappinger og en ungdomsgenerasjon som lokkes inn i kriminalitet med løfter om penger og status. Samfunnsøkonomisk er det langt dyrere å unnlate å investere i politiet. Skadevirkningene av økt kriminalitet, tap av trygghet og svekket tillit mellom innbyggere og stat, er uopprettelige. Unio frykter at vi kan få et samfunn hvor tilliten til institusjonene undergraves, hvor forebygging forsvinner, og hvor politiet kun reagerer i etterkant – ikke forebygger.

Behov for en langtidsplan

Forsvaret har fått sine midler og sin langtidsplan. Nå må politiet få det samme, med særlig søkelys på den blå sonen. For samfunnssikkerheten er det avgjørende at politiet har ressurser, utstyr og kompetanse til å ivareta sitt ansvar. Politiet er første og siste linje mot alvorlige hendelser, trusler mot infrastruktur, organisert kriminalitet og terror i fredstid.

Dagens underfinansiering gjør at politiet mangler nødvendig kapasitet og utstyr til å håndtere det økte trusselbilde. Dette svekker både forebygging, reaksjonsevne og den grunnleggende tryggheten i hele samfunnet.

En langtidsplan må sikre forutsigbar finansiering for bemanning, utstyr og kompetanseutvikling rettet mot den blå sonen. Videre må den legge til rette for modernisering av utstyr, som politihelikoptre, båter, droner og IKT, tilpasset dagens trusler, samt styrke politiets evne til å forebygge og reagere, slik at samfunnet ikke må leve i frykt for at politiet ikke strekker til når det virkelig gjelder..

Unio krever:

- Det må settes av 0,8 milliarder kroner til en bemanningsnorm på 3 politi per 1000 innbygger inn i langtidsplanen for politiet fra 2027. Dette krever en årlig oppjustering av antallet studieplasser på PHS og at disse får fast jobb ved ferdig utdanning.
- Det må settes av 0,8 milliarder kroner til å rekruttere og beholde ansatte som slutter i politietaten. I tillegg vil det være behov for å ansette annen kompetanse ut over politiårsverk i politietaten.
- Politiet må få et eget investeringsbudsjett på 1,4 milliarder kroner til etterslep på utskifting av kjøretøypark og annet utstyr, nyanskaffelser knyttet til den sikkerhetspolitiske situasjonen som f.eks. dronekapasitet og maritime kapasiteter, og ny IT-infrastruktur og

fornyning av politiets IT-portefølje som understøtter fremlagt KVU og behovet for et IT-løft i politiet.

**Unio er Norges største hovedorganisasjon for universitets- og høyskoleutdannede.
Vi har over 400 000 medlemmer fordelt på 14 forbund.**

Unio skal være den hovedorganisasjonen som best ivaretar universitets- og høyskoleutdannedes interesser ved å arbeide for høyere verdsetting av kunnskap, forskning, kompetanse og ansvar.

Unio vil sikre og videreutvikle velferdsstaten og samfunnets fellesverdier: sikre full sysselsetting, øke forskningen, kjempe mot fattigdom og privatisering av sentrale offentlige tjenester, øke verdsettingen av utdanningsgrupper i offentlig sektor, sikre gode trygde- og pensjonsordninger.

Unios medlemsforbund:

Utdanningsforbundet • Norsk Sykepleierforbund • Forskerforbundet
Politiets Fellesforbund • Norsk Fysioterapeutforbund • Det norske maskinistforbund
Akademikerforbundet • Norsk Ergoterapeutforbund • Norsk Radiografforbund
Spir – Profesjonsforbundet for prester, diakoner, kateketer og pedagoger
Bibliotekarforbundet • Norsk Tannpleierforening
Norsk logopedforbund • Skatterevisorenes Forening

Stortingsgata 2
0158 Oslo
sentralbord: 22 70 88 50
post@unio.no
www.unio.no